

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Рада молодих учених університету

Матеріали

XXX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

**«ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ І ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»**

28 листопада 2017 року

Збірник наукових праць

Переяслав-Хмельницький – 2017

Улар 10 гача бўлган рақамлар асосидаги арифметик қўшиш ва айириш амаллари, тенглик ва тенгсизлик муносабатлари, мантикий тафаккур, геометрик жисмлар ва уларнинг ҳаётда учрашига доир билимларга эга бўладилар. Бу билимларни мустақкамлаш учун “Ким эслаб қолди?”, “Фарқини топ”, “Жуфтини топ”, “Хатоси нимада?” каби ўйинлар ташкил этиш болаларнинг фигураларни эсда сақлаб қолишлари учун ёрдам беради. Бундан ташқари болалар учун “Кўришга оид фигурали диктант”, “Эшитишга оид математик диктант” машқлари ҳам жуда фойдалидир.

Фазода мўлжал олишни ўргатишда қуйидагилар ўргатилади:

- фазовий йўналишлар (олдинга- орқага, юкорига-пастга, ўнгга-чапга);
- буюмларнинг жойлашувлари ва улар орасидаги фазовий муносабатлар (ўртасида, орасида, қаршисида, ўнг томонда, чап томонда, тагида, ичида, устида)
- ўзига ва бошқа предметга нисбатан мўлжал олиш (ўзидан, бошқа одамдан, буюмлардан)
- кўчада юришнинг баъзи қоидалари (йўл белгиларини тушуниш, уйдан, боғчадан келадиган йўлнинг ўнг ва чап томонлари)ни тушунишлари ва идрок эта олишлари муҳим аҳамият касб этади. Бунда болалар йўл ҳаракати қоидаларини ўзлаштирадилар ва теварак-атроф билан муомала қилишни ўрганадилар.

Математика машғулотлари ва ўйинлар давомида болаларга нима учун санаш, ўлчаёт олиш, мўлжал олиш, кўникмалари ва математик билимларнинг нима учун зарурлиги, бу билимларни ҳаётнинг қайси жабҳаларида зарурлиги тушунтириб борилиши керак. Шундагина болаларда математик билимларга нисбатан қизиқиш ортиб боради. Натижада улар математик тасаввурларини бойитиб борадилар.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Bikbayeva N. U. va boshqalar Boshlang'ich sinfda matematika o'qitish metodikasi. – T.: O'qituvchi, 1998.
2. Bikbayeva N. U. va boshqalarga 4-sinf matematika darsligi. – T: O'qituvchi, 2014.
3. Rayhonov Sh. va boshqalar Boshlang'ich sinf larda harakatga doir masalalar. – Buxoro: “Durdona”, 2015.

УДК 373.2(477.53)«185/192»

*Леся Клевака, Ольга Гришко
(Полтава, Україна)*

ПОЛТАВСЬКА ГУБЕРНІЯ – ЗАСНОВНИЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розкрито діяльність одного із перших ясел-притулків, що з'явився на теренах України у м. Полтава 1839 року. Висвітлено організацію навчально-виховного процесу Полтавського Олександрійського дитячого притулку з денним та вечірнім перебуванням. Описано діяльність дитячих майданчиків у Кобищанському, Острівському районах, у Павленківському парку м. Полтава. Розкрито діяльність Полтавського дитячого садка.

Ключові слова: дошкільна освіта, виховання, ясла-притулки, дитячі притулки, дитячі майданчики, дитячі садочки, Полтавська губернія.

The activities of one of the first nursing homes, which appeared on the territory of Ukraine in Poltava in 1839, were revealed. The organization of the educational process of the Poltava Alexandrian children's shelter with day and evening stay is highlighted. The activity of children's playgrounds in Kobyschchansky, Ostrovsky districts, Pavlenko park of Poltava, is described in detail. The activities of kindergarten is revealed.

Key words: preschool education, upbringing, nursery-shelters, children's shelters, playgrounds, kindergartens, children's clubs, Poltava province.

Установи для дітей дошкільного віку широко представлені на території сучасної України. Цікаво і корисно зупинитися на історії зародження дошкільної освіти нашої країни. У першій половині XIX століття в Російській імперії, як і в інших країнах, швидкими темпами розвивалися промисловість і сільське господарство. У соціальній сфері головним наслідком таких змін стало зростання робітничого класу. Виникає потреба в нагляді за дітьми працюючих матерів. У зв'язку з цим створюються: дитячі притулки, майданчики, сади, ясла-притулки. Встановлено, що діяльність притулків того часу регламентувалася низкою документів, у тому числі «Положенням про дитячі притулки» (1839 р.). У ньому чітко простежується, якою саме має бути вихователька для такої установи: «душевно освічена», зі спокійним і доброзичливим характером, здоровим глуздом і вродженим почуттям любові до ближнього, «матір'ю численного сімейства». Зазначалося, що навчальні заняття повинні бути легкими, різноманітними, нетривалими, включати елементи фізичної діяльності, сприяти розумовому розвитку дітей. Тілесно карати дітей в притулках категорично заборонялося. Окрім навчання та ігор дітей залучали до неважкої роботи, різних видів рукоділля [1, с. 11-12].

Першими з'являються притулки. У 1839 р. в Полтаві було відкрито ясла-притулок. Його можна вважати одним з перших дошкільних навчальних закладів, що виникає на території України. Адже схожі установи для дошкільнят в інших регіонах України виникали значно пізніше: в Харкові – 1842 р., в Одесі та Миколаєві – 1866 р., в Києві – 1871 р., у Львові – 1902 р.

Ясла-притулок в Полтаві діяв на основі статуту, який був затверджений 27 грудня 1839 р. В заклад приймалися діти від 3 років. Дошкільнята перебували в притулку з 7 ранку до 20-21 години вечора. При закладі вихованців годували й одягали, проводили з ними освітні заняття, надавали медичну допомогу. Вранці, о 10:00 дітям пропонувався урок Закону Божого, після цього 30 хвилин діти ходили (оскільки ходіння вважалося різновидом фізичного навантаження), потім – заняття з математики, читання і уроки слухняності, о 12:00 діти обідали, далі читали казки, переказували дитячі тексти, співали пісні [1, с. 11-12; 3].

З архівних джерел відомо, що 1844 р. в Полтаві відкривають Полтавський Олександрійський притулок з денним і вечірнім перебуванням. У притулку з нічним відділенням на 1 січня 1891 р. перебувало 80 осіб; вечірнє відділення було влаштовано на 30 ліжок. Робочий день був організований в такий спосіб: діти вечірнього відділення, вставши о 6:00 ранку, займалися чищенням суконь і взуття, збирали ліжко і прибирали в спальних кімнатах. Після відбувалося читання молитов, діти отримували чай. У цей час уже сходилися інші діти на ранкові заняття. Для занять дошкільнята ділилися на два відділення: старші діти, які перебували під наглядом виховательки, а також молодші, за якими доглядала помічниця вихователя. Це було пов'язано з тим, що старші діти вимагали більш досвідченого педагогічного керівництва. З дев'ятої години і до обіду з перервами по десять хвилин проходили освітні заняття: діти займалися письмом, читанням, здобували ази математики. Двічі на тиждень викладали Закон Божий. О 12:00 дня діти обідали, причому самі по черзі накривали собі стіл і прибирали посуд. Після обіду обов'язково півтори години відпочивали. Після сну займалися тільки рукоділлям: в'язанням, шиттям, вишиванням. Причому старші діти для вихованців притулку шили білизну, сукні, інші речі. Також вони допомагали на кухні, прали білизну, таким чином і самі вчилися господарюванню. Ті діти, які не залишалися в притулку на ніч, на полуденок отримували по кромці хліба і йшли додому. Ті ж, які залишалися в притулку, після полудня відпочивали, а потім знову ж до восьмої вечора займалися рукоділлям. О восьмій годині діти отримували чай, молодші йшли спати, а старші відпочивали, гуляли на свіжому повітрі, грали в ігри до дев'яти годин вечора [1; 3].

У 1897 р. на кошти земств в Полтавській губернії з'являються перші дитячі садки для селянських дітей на час літніх сільськогосподарських робіт. Важливо відзначити, що досвід полтавських дитячих установ був використаний при відкритті дитячих садків і в інших містах України. У 1907 р. було відкрито Київське товариство народних дитячих садків, яке

об'єднало передових вчених і методистів в цій галузі. Чималу роль у піднесенні дошкільного виховання зіграло і перше періодичне видання – журнал «Дошкільне виховання» (1911-1917 рр.). У цьому журналі за 1913 р. йшлося про роботу дитячого літнього майданчика в м. Полтава. Порівнюючи документи 1909-1916 рр. робимо висновок, що кількість установ для дошкільнят в Полтаві збільшилася. Так, в Полтавському календарі за 1909 р. названі дитячий притулок «Ясла» при Кобищанському попечительстві, денний дитячий притулок «Ясла» при Подільському попечительству [4, с. 87]. В адресній книзі за 1914 р. згадується ще один дитячий притулок «Ясла» [5, с. 13]. Згідно статистичних відомостей, влітку 1914 р. в Полтавській губернії діяло 82 дитячих притулку, а вже влітку 1915 їх кількість зростає до 181. Кількість всіх дітей, які відвідували дитячі притулки в 1915 р. – 167 738, що на 81 921 більше, ніж 1914 [6, с. 62]. Це свідчить про істотне збільшення кількості дітей в дошкільних установах. На нашу думку, це пов'язано з ростом авторитету педагогічного впливу вихователів на підопічних дітей дошкільного віку на території Полтавської губернії.

У м. Полтава на початку ХХ ст. діяло значна кількість дитячих майданчиків. Серед найбільш відомих, згідно архівних джерел: дитячі майданчики Кобищанський, Островський, майданчик в Павленківському саду. Виникають майданчики і в інших повітових містах губернії.

Згідно діючих педагогічних інструкцій дитячі майданчики облаштовувалися для здійснення рухливих ігор на свіжому повітрі, розумового, фізичного, трудового та естетичного виховання, формування вольових якостей та дисципліни. Майданчики працювали безоплатно щоденно, окрім суботи, й не менше трьох годин на день. Якщо дітей на майданчику було до 100 осіб – надавався повітом один вихователь, якщо ж їх кількість перевищувала 100 – тоді вихователю допомагав помічник. Зауважимо, що вже тоді піклувалися про здоров'я підростаючого покоління, так під час запису до відвідування дитячого майданчика усі діти оглядалися медичним працівником і на кожного вихованця заводилася медична карточка.

На заняттях діти, що відвідували дитячі майданчики, розподілялися на групи за віком: 5-8 р., 8-10 р., 10-12 р., 12-14 р. Варто зауважити, що часто навіть серед 9-10 річних дітей зустрічалися неосвічені. Різновікова група дитячого майданчика мала свої переваги: старші навчали молодших, допомагали їм виконувати різні завдання, грали з ними, слідкували за іграми в піску, навчалися продуктивно спілкуватися з дітьми різного віку та статі.

Заняття здійснювалися два рази на день: з 9-00 до 12-00 та з 17-00 до 19-00. Зазвичай день на дитячому майданчику розпочинався так: старша група була задіяна на занятті, середня група гралася в ігри, а молодша – в піску. По завершенню занять частина дітей старшої групи грали в скраклі, кеглі, крокет, інші – в м'ячі, іграшки, дівчатка обшивали ляльок. З 10 до 11 години ранку заняття здійснювалися з іншими групами дітей, з 11 до 12 години – усі діти грали в різні види ігор, співали [2]. Тематика освітніх бесід була широкою: це явища живої і неживої природи, при цьому використовувалася наочність. Бесіди організовувалися згідно принципів послідовності, систематичності, поступового переходу від легкого до складного матеріалу, взаємозв'язку навчання з життям. Часто спостереження за природою спонукали дошкільнят до проблемних запитань, відтак здійснювалися бесіди з вихователем, що завершувалися виготовленням певних дитячих робіт згідно питання, яке обговорювалося раніше. Найчастіше за все, бесіди ілюструвалися поробками педагогічного персоналу та власне дітей. Освітні бесіди мали позитивний ефект, як зазначалося у звіті керівництва майданчика в районі Кобищани: «не на кам'янистий ґрунт падали зерна» [2]. У цьому ж звіті наголошувалося, що дитячий майданчик відвідувало 2 хлопчика з розумовою відсталістю, до яких застосовувалися спеціальні методи виховання і навчання. Встановлено, що взаємодія і спілкування з дітьми позитивно на них впливали [2].

Полтавське товариство піклування про дітей з січня 1915 р. в приміщенні дитячого будинку відкрило дитячий сад. У дитячому садку заняття проводилися з 8-00 до 11-30 з дошкільнятами 4-8 років обох статей (більшість з них – «діти з вулиці»). Мета діяльності

дитячого саду – сформувати у дітей почуття товариськості, здійснювати розумове, моральне, естетичне, фізичне виховання. Сад організовував навчання з малювання, ліплення, декламації, гімнастики, а також співу; діти грали в різні види рухливих ігор. Навчальний матеріал на заняттях подавався у вигляді розповіді, бесід, обговорення побаченого і прочитаного. Заняття були організовані таким чином, щоб розвивати увагу, пам'ять, формувати вміння мислити, логічно міркувати. Батьки дітей, за бажанням, могли бути присутніми на заняттях, грати з дітьми в ігри і брати участь в розважальних заходах. Також вихователі вчили батьків правильно організовувати ігри з дітьми вдома [7].

Отже, дитячі дошкільні заклади Полтави пройшли складний і тернистий шлях від початку свого становлення. До особливостей педагогічної діяльності вихователів в описаних нами дошкільних установах того часу в Полтавській губернії можна віднести такі: вихователі в своїй роботі керувалися нормативно-правовими документами (робота вихователів регламентувалася положеннями, інструкціями, вона не могла розпочатися без складання плану та конспектів занять, вихователі писали звіти щодо виконаної роботи, відзначаючи індивідуальні особливості дітей та використані спеціальні методи виховання і навчання); педагогічна діяльність здійснювалася в чітко визначеному режимі; важливості набувало підвищення морального і культурного рівня дітей (здійснювалися виховні бесіди, проводилися уроки слухняності, читалися та обговорювалися казки з морально-етичної тематики); окрім розумового виховання, значну увагу надавали фізичному, трудовому та естетичному; в деяких дошкільних установах заняття проводилися з дітьми різного віку (що можна вважати передумовою організації роботи у різновікових групах сучасних дошкільних навчальних закладах); у навчально-виховному процесі активно застосовувалися різні види ігор (без співів, зі співами та ритмічними рухами, з гімнастичними вправами, ігри, що потребували наслідування, ігри в парі, ігри, які не мали ворожих партій); архівні дані свідчать, що дошкільні установи відвідували і діти з розумовою відсталістю, що можна вважати праобразом сучасних інклюзивних груп; окрема робота вихователів здійснювалася з навчання батьків; з метою популяризації дошкільної освіти батьків дітей у деяких дошкільних установах вихователі запрошували на навчальні заняття; значна увага, вже в той час, надавалася підвищенню кваліфікації вихователів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гармаш В. Становлення та розвиток дошкільного виховання у Полтаві кінця XIX – початку XX ст. / В. Гармаш // Край. – 2013. – №. 111 (липень). – С.11-14.
2. Детская площадка на Кобыщанах в г. Полтава (отчет за 1914 г.) // Педагогический журнал для учащихся народных школ Полтавской губернии. – 1915. – №10. – С. 11-15.
3. Педагогічна думка, освіта, становлення суспільного дошкільного виховання на теренах України в кінці XIX – XX ст. // Історія педагогіки: курс лекцій. – К., 2004. – 171 с. URL: <http://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/%D0%A2% D0%B5% D0%BC%D 0% B0-7.pdf>
4. Полтавский календарь на 1909 год. – Полтава, 1909. – 380 с.
5. Памятная книжка Полтавской губернии на 1914 год. – Полтава, 1914. – 380 с.
6. Летние детские приюты в Полтавской губернии в 1915 г. // Педагогический журнал для учащихся народных школ Полтавской губернии. – 1916. – №12. – С. 62-65.
7. Про дитячі садки // Педагогічний журнал для вчителів початкових шкіл Полтавщини : Видання ПГЗ. – 1917. – № 7-12. – С. 57-69.